

अशे आशिल्ले गांधीजी - 1

अशे आशिल्ले गांधीजी

कथन

अरविंद काकोडकार

“तुमी दोगय एक एक सान्न आपल्या हातांत घेयात, जी जावन आसा
आमचे नितळसाणेची प्रतीक. आमचें हें आंदोलन
भायर आनी भितर आशिल्लो कोयर आनी घाण निवळ करपाचें.”

2013

मार्ग अभियान

मडगांव - गोंय.

अशे आशिल्ले गांधीजी

पुंजुलो - 1

पयली खेप 1,100 प्रती,
मे 2013.

कथन :

अरविंद काकोडकार
चिखली, वास्को, गोंय.

उजवाडावपी :

गुरुनाथ केळेकार
मार्ग अभियान
कामत बिल्डिंग,
श्री हरिमंदिराकडेन,
मडगांव, गोंय.

पालव :

रुपा प्रमोद छेत्री
दवर्ली, मडगांव, गोंय.

मुद्रण :

इम्प्रेसन, बेळगांव.

मांडावळ

गोंयांक गांधीजींची गरज

1. सान्न हातांत घेयात 7
2. फळयेचो आलाशिरो 8
3. म्हजें पोट म्हळ्यार देशाचें पोट 9
4. ताचे जाग्यार हांव आशिल्लों जाल्यार..... 10
5. हांव मरचोंना 11
6. दांतवण सुकना ते मेरेन भायर उडोवंक शकनात 13
7. पयलें काम पयलीं 16
8. पूण फकत नाकच कित्याक..... 17
9. सगळ्यांक कुडते जाय 20
10. हो दिवो कोणे हाडला 21
11. तो कामदार खंय आसा 23
12. हांवय बी असल्या म्हाल्यांकडच्यान
भीस कापून घेवपा ना 25
13. काम केलेबगर खावप म्हळ्यार पातक 27
14. असलो मनीस कसल्या कामाचो 29
15. जंय मोग थंय..... 32
16. हेंच तें पवित्र दान 33
17. हाकाच म्हणटात कुड्डो मोग 35
18. देश भुकेर आनी तुमी मिठाय वांटतात 39

गोंयांक गांधीजींची गरज

15 ऑगस्ट 1947त देश स्वतंत्र जालो. 14 वर्सां उप्रांत गोंय मुक्त जावन देशाचो वांटो जालें.

1952सावन देशाचे अर्थीक उदरगतीखातीर पंचवर्सुक्यो येवजण्यो सुरू जाल्यो. आमी गोंयकार आमकां दोन पंचवर्सुक्यो येवजण्यो चुकल्यो अशें उलोवन जायतेदां खन्त परगटायतात. म्हळ्यार अर्थीक लावापासून आमी धा वर्सां फाटीं उरले अशें आमी मानतात.

अर्थीक लावापरस चड मोलाची अशी दुसरी एक मोलादीक वस्त आमकां चुकली. ती म्हळ्यार गांधीजी, जे 1948 जानेवारींत गेले. ते गोंयचे परिस्थितीचेर नदर लावन आसताले. गोंयचे तेन्नाचे (1946) पुर्तुगेज गवर्नर हांचेकडेन तांचो पत्रवेव्हार चलतालो.

आमची सुटकेची चळवळ गांधीजी नासतना जाली. ते आशिल्ले जाल्यार आमकां आनीक बळ मेळटलें आशिल्लें. अशें जालें तरी बाब रवीन्द्र केळेकार हाणी गोंयकारांत प्रत्यक्ष गांधी रिगोवपाचो वावर मुक्तीपयलीं मुंबयंत गोमन्तभारती संस्थे मार्फतीन केलो. ताणी गांधीजींचे विचार आनी जिवीत हांचेवयलीं कांय पुस्तकां कोंकणींतल्यान उजवाडा हाडलीं.

उप्रांत गोंय मुक्त जालें. रवीन्द्रबाबाचें गांधी संदर्भातलें कार्य चलत रावलें. ताणी गांधीजींच्या वावराचेर उजवाड घालपी जायते लेख बरयले आनी गांधीजींची जिवीत-कथाय देशाक दिली. मूळ हिंदींत

बरयल्ल्या गांधी-चरित्राचो डॉ. माधवी सरदेसाय हाणी कोंकणींत अणकार केला, जाका साहित्य अकादमीचो अणकार-पुरस्कार मेळ्ळा.

रवीन्द्रबाबान म्हजेकडल्यान गांधीजींची आत्मकथा कोंकणींतल्यान करून घेतली. खासा गांधीजींनीच स्थापन केल्ल्या नवजीवन ट्रस्टान ती छापून उजवाडा हाडली. ती साहित्य अकादमीन उखलून धरली.

हे निमतीं नवजीवन ट्रस्टाकडेन उलोवणीं करपाक अहमदाबादेक वचप जालें. इश्ट बाब अरविंद काकोडकार तेन्ना वांगडा आशिल्लो. अरविंदाक साबरमती आश्रमांत गांधी साहित्याचें भांडार पळोवंक मेळ्ळें. अरविंद काकोडकार मुळांत गांधी-भक्त. जियेतना कांय मूल्यां पाळपी. एक संयमी समाधानी जिवित जियेवपी.

गजाली करतना हांतल्या कांय गांधी-साहित्या वरवीं आमी गोंयांत 'गांधी रिगोवया' असो हावें अरविंदा मुखार प्रस्ताव मांडलो. ते पासत गांधी साहित्याचो कोंकणींतल्यान अणकार करपाची गरज दिसली. अणकार आपूण करतां म्हणपाचे अरविंदान उतर दिलें.

दिल्ल्या उतराप्रमाण अरविंदान एका फाटल्यान एक अशीं गांधीजींच्या जिवितावयलीं आनी प्रसंगांची पुस्तकां अणकारून तांचीं हात-बरपां म्हजेसुवादीन केलीं. ताचेंच फळ म्हणून एका बराबर हो पांच सुपुल्ल्या पुस्तकांचो पुंजुलो 'अशे आशिल्ले गांधीजी' ह्या माथाळ्याखाला आमी मोटे उर्बेन उजवाडा हाडला. हीं पुस्तकां आमच्या लोकांत पावचीं आनी अशे भाशेन गांधी-विचार

कोंकणींतल्यान जनमानसांत रुजचो हे पासत हो प्रपंच.

हाचेपयलीं गोमन्तभारतीन 'अशे आशिल्ले गांधीजी' ह्या नांवान गोंयचे मुक्तीपयलीं स पुस्तकांचो एक पुंजुलो उजवाडा हाडिल्लो. तोय परतून उजवाडा हाडपाचो आमी थारायलां. डॉ. माधवी सरदेसाय हांचें ह्या कामाक आमकां फाटबळ आसा.

उद्देश एकूच म्हळ्यार मुक्तीपयलीं गांधीजी आमकां मेळ्ळे नात. आतां आमचे भाशेंतल्यान, कोंकणींतल्यान, ते आमकां मेळचे आनी आमचें गोंयकारांचें जिवीत गांधी-विचारांक लागून गिरेस्त जावचें.

गांधी साहित्य वाचपी फुडें सरल्यार हो वावर नेटान फुडें वतलो.

मडगांव, 26 मे 2013.

गुरुनाथ केळेकार

1. सान्न हातांत घेयात

ओरिसांत गांधीजीची पदयात्रा चलताली. एक दीस राबित्याचेर वचपाक सगले जाण आपलें सामान बांदून तयार आशिल्ले. वचपा वेळार एक वावुरपी काँग्रेसीचो बावटो घेवन फुडें आयलो. गांधीजीन ताका आडावन सांगलें, “ही हरिजन भोंवडी. खरें म्हळ्यार हे भोंवडेंत दुसरोच बावटो आमचेकडेन आसूंक जाय.”

हें सांगून ताणी एन. आर. मलकानी आनी वियोगी हरी हांचेकडेन पळयलें. ते कितें उलोवंक वताले, ताचे पयलींच सेनापतीच्या आवाजांत गांधीजीन तांकां आदेश दिलो, “तुमी दोगय एक एक सान्न आपल्या हातांत घेयात. ती आमचे नितळसाणेची प्रतीक. आमचें हें आंदोलन भायर आनी भितर आशिल्लो कोयर आनी घाण निवळ करपाचें आंदोलन.”

तांच्या आदेशाक थंयचे थंय पाळो मेळ्ळो. मलकानी आनी वियोगी हरी एक एक सान्न हातांत घेवन महात्माजीचे आज्ञेप्रमाण सगल्यांच्याकय फुडें चलपाक लागले.

2. फळयेचो आलाशिरो

येरवडा बंदखणींत गांधीजी फळयेचो आलाशिरो घेवन बसताले. ही फळी ते चड करून वणटीक नीट उबी तेंकोवन दवरताले. पालशी दवरनासले. महादेवभाईन म्हणलें, “तुमी जर फळी वणटीक वांकडी तेंकोवन दवरली, तर ती पडचीना आनी तुमकांय बी आरामांत बसूंक मेळटलें.”

गांधीजीन जाप दिली, “आराम मेळटलो हें खरें, पूण खरी गरज उबी दवरपांत आसा. तशें केल्ल्यान कमर आनी फाटी-कणो नीट उरता. नाजाल्यार तो वांकडो जातलो. नेमाप्रमाण म्हळ्यार खंयचीय वस्त सरळ दवरत तर तिचो आधार घेतल्या सगळ्यांक नीट रावचें पडटा, आनी ती जर वांकडी दवरत तर आलाशिरो घेतल्या सगल्यांभितर दोश उत्पन्न जाता.

* *

3. म्हजें पोट म्हळ्यार देशाचें पोट

गांधीजी सोदपुराक (बंगाल) राविल्ले. सगल्या तरांचे लोक तांकां मेळपाक येताले. भेटवणी बी दिताले. केन्नाय स्वातंत्र्य चळवळीखातीर, केन्नाय अस्पृशताय निवारणाखातीर तर केन्नाय खादीच्या प्रचाराखातीर. त्या दिसा कलकत्याच्या भगीरथ कानोडियाच्या कुटुंबांतलीं कांय बायलां तांचें दर्शन घेवपाक आयलीं. सगल्यांत पयलीं तीं गांधीजींक पांयां पडलीं. उप्रांत जे कितें पयशे हाडिल्ले तांच्या पांयांकडेन दवरले. गांधीजीन तांचेर नदर मारली आनी विचारलें, “इतलेच ?”

नामनेचे समाजसेवक सिताराम सेकसरिया त्या वेळार थंयच बशिल्ले. गांधीजीचो प्रस्न आयकून म्हणूंक लागले, “बापू, पळयात तरी. हे पयशे कितें उणे आसात ? तुमचें पोट भरच ना.”

पयशे खरेच खुपूच आशिल्ले. तरीय गांधीजी भावार्थी जाले. म्हणूंक लागले, “खरेंच, तूं सारको उलयलो. म्हजें पोट भरचना. पूण तूंच सांग, तें भरतलें तरी कशें ? म्हजें पोट म्हळ्यार देशाचें पोट.”

* *

4. ताचे जाग्यार हांव आशिल्लों जाल्यार

गांधीजी आगाखान बंदखणींत नदरबंद आशिल्ले तेन्ना कांय बंदी तांचे म्हज्यान काम करपाक रावताले. अशाच एका बंद्याच्या दोळ्याकडेन एक फोड आयिल्लो. दोळो सुजून बंद जाल्लो. तो फोड कापपाचें थारलें. प्यारेलालाक भंय, कापता म्हळ्यार तो भितलो ! घडये बेसूद लेगीत पडत. देखून ताणी म्हणलें, “हाका न्हिदोवन मागीर चिरूंक जाय.”

गांधीजीन सांगलें, “तशें नाका, हे लोक बहादूर. तुमकां जशें सोंपें तशें करात.”

डॉ. सुशिला नय्यरान ताका बसोवन ताचो फोड कापलो. गांधीजी मोठे उमेदीन पुराय वेळ ताचे म्हज्यान उबे रावले आनी आपूण जो कितें आदार दिवंक शकताले, तो दिलो. जेन्ना पट्टी बांदपाचो वगत आयलो तेन्ना कळ्ळें, पट्टी मात्शी ल्हान आसा. ते खातीर ताका दुसरी पट्टी जोडली. हें सगलें पळोवन गांधीजीन म्हणलें, “म्हजी जर शस्त्रक्रिया आशिल्ली तर तूं केन्नाच ल्हान पट्टी घेवन काम सुरू करची नाशिल्ली. व्हडली पट्टी पयलींच दवरूंक जाय आशिल्ली.”

* *

5. हांव मरचोना

1933 त गांधीजी येरवडा बंदखणींत आशिल्ले. त्या वेळार हरिजन कार्याक धरून ताणी एकवीस दिसांचो उपास करपाचो निश्चेव केल्लो. एक दीस पांच वरांचेर तांकां खबर मेळ्ळी, एक हरिजन भुरगो तांकां मेळूंक सोदता. वेळ नाशिल्लो पूण तो बाबडो भुरगो कितलो वगत दाराकडेन बसून वाट पळयतालो. तो आनीक एक फावट पांच म्हयन्यां पयलीं आयिल्लो. त्या वेळार ताणे गांधीजींकडेन शिश्यवृत्ती मागिल्ली. गांधीजीन ताका उतर दिल्लें, ताणे कॉलेजीच्या प्राचार्याकडच्यान प्रमाण-पत्र हाडत तर मजत करूंक विचार करपाक जाता.

आतां तो परिक्षा पास करून आनी प्राचार्याकडल्यान प्रमाण-पत्र घेवन आयिल्लो. बंदखणींत मेळूंक वचपाक ताणें नवें जोतें विकतें घेतिल्लें. खूब त्रास काडून ताणे ते पयशे एकठांय केल्ले.

महादेव भाईन गांधीजींक सांगलें, तो भुरगो एका मिणटापरस चड वेळ घेवपाचो ना. ताका इतलेंच आश्वासन जाय, ठक्करबाप्पान ताची खबर आयकून ताका मजत करची.

तो भुरगो आयलो. ताणे येतना एक फूल हाडिल्लें. ताणे तें गांधीजींच्या पांयांकडेन दवरलें. पूण जेन्ना गांधीजीन ताका ताची खबर ठक्करबाप्पा मेरेन पावोवपाचें आश्वासन दिलें तेन्ना ताणे

सांगलें, “हांव दुसऱ्यांचेर विस्वास दवरना. म्हजो फकत तुमचेर विस्वास आसा.”

गांधीजीन सांगलें, “म्हजे सांगाती जर इतले अप्रमाणीक तर सगल्यांत व्हडलो अप्रमाणीक हांव आसचो पडलों. तुवें म्हजेर लेगीत विस्वास दवरूंक जायना.”

हें आयकून भुरगो रडपाक लागलो. हुडक्यांनी रडटां रडटां ताणे विचारलें, “तुमीच सांगतात, तुमचे आशि-कुशीक पवित्रतायेचें वातावरण ना आनी देखून, तुमी उपास करूंक सोदतात. उपास करून तुमी आमकां सोडून वचपाक कित्याक तयार जाल्यात ?”

गांधीजीन सांगलें, “तुका जर अशें दिसता, हांव तुमकां सोडून वतां, तर चल हांव तुमकां सोडून वचना.”

भुरग्यान विचारलें, “हांव हें कशें मानूं ?”

गांधीजीन जाप दिली, “हांव तुका भरवंसो दितां, हांव मरचोंना. चल, आमचे दोगांय मजगतीं कबलात जाली. सोमार, दोन मेक दनपरां तूं मोसंबी घेवन यो. हांव तांचो रोस पिवून उपास सोडटलों. उप्रांत आमी तुजे शिश्यवृत्तीविशीं उलोवया. जालें, आतां तुका हावें सांगलां तें पटलें ?”

भुरग्याची नुरा आनंदान चकचकली. ताच्या दोळ्यांतलीं दुकां गेलीं. ताणें सांगलें, “हय, पटलें.”

6. दांतवण सुकना ते मेरेन भायर उडोवंक शकनात

येरवडा बंदखणींत गांधीजींच्या सांगातान रावपाखातीर काकासाहेब कालेलकरांक धाडिल्ले. थंय सगले लोक दिसपडटे नेमान सूत कांतताले. काकासाहेब लेगीत कांतताले. तांकां थंय पांच म्हयन्यांपरस चड रावपाचें आशिल्लें. तांचे कडेन खूब कापसाचे गुठले आशिल्ले. म्हणटकच भायल्यान मागोवपाची गरज नाशिल्ली.

त्याच वेळार सरदार वल्लभभाय पटेलांक येरवडा बंदखणींत हाडले. तांकां गांधीजींचे कोठयेंत दवरूं नाशिल्ले. मदीं एक वणत आशिल्ली. ते केन्नाकेन्नाय एकमेकांचे आवाज आयकूंक शकताले. मेळूंक शकना आशिल्ले. गांधीजींक हें पळोवन खूब दुःख जातालें. जेन्ना जेन्ना ते आंगणांत पासयो मारताले, तेन्नातेन्ना तांचें मन वणटीचे दुसरे वटेन वतालें.

एक दीस बंदखणीचे अधिक्षक सरदार वल्लभभाय पटेलांची चीट घेवन आयले. सरदारानी बरयल्लें, “म्हगेले सगले कापसाचे गुठले काबार जाल्यात. तुमचेकडेन कापसाचे गुठले आसात ?”

सरदार सूत खूब कांतताले. गांधीजीन काकासाहेबांक विचारलें, “तुमचे कडेन कापसाचे गुठले आसात ?”

काकासाहेबान जाप दिली. “खूप आसात, पूण हांव तांकां कशे दिवंक शकतां ? म्हाका कापूस पिंजपाक येना.”

बापून सांगलें, “तें तुमकां हांव शिकयतां. नाजाल्यार गुठले करून दितां.”

काकासाहेबान सगले गुठले सरदारांक धाडले आनी बापूंकडेन कापूस पिंजपाची कला शिकूंक लागले. थोड्याच दिसांनी ते फिशाल जाले. इतल्यांत पावसाळो आयलो. हवेंत ओलसाण आशिल्ल्यान सुतली धील पडटाली म्हूण वत पडटकीर ते लोक कापसाचे गुठले आनी कापूस वतांत दवरपाक लागले. पूण पावस खूब पडटालो आनी वताचें दर्शन चुकून जातालें. तेन्नाच काकासाहेबान पळयलें, आंगणांत रोटी भाजपाची भट्टी आसा. ते आपले गुठले आनी कापूस भट्टीचे म्हऱ्यान दवरपाक लागले. अशान सुतली सुकताली खरी, पूण तिचेवयल्यान जें सूत उडटालें तें बसोवपाक खूब कुस्तार पडटालें. तेन्ना सहज तांकां समजून आयलें की कोडू निमार्चीं पानां जर घासत तर सूत बसूंक शकता.

बंदखणीच्या परिसरांत निमार्चीं खूब झाडां आशिल्लीं. काकासाहेब दरेक दिसा एक ताळी तोडटाले. गांधीजीन जेन्ना हें पळयलें तेन्ना ताणी सांगलें, “ही तर हिंसा. बाकीच्या लोकांक तें समजना जायत पूण तुमकां तें सोंपेपणान समजूंक जाय.

चार पानांलेगीत झाडाकडेन माफी मागून तोडूंक जाय. आनी तुमी तर पुराय ताळीच तोडटात.”

त्या दिसाच्यान काकासाहेबान ताळी तोडप बंद केलें. गरज लागतात तितलींच पानां तोडपाक लागले. दिस्त तेन्नाच भायल्यान दांतवण मेळपाचें बंद जालें. काकासाहेबान सांगलें, “कसलीच भिरांत ना, हांगा निमाची झाडां आसात. दिसपडटें ताचें दांतवण मेळपाक शकता.”

गांधीजीन ही सुचोवणी मानली. पयल्या दिसा काकासाहेबान जें दांतवण तांकां हाडून दिलें, तें वापरतकीर गांधीजीन तांकां सांगलें, “आतां हाचो घांशिल्लो भाग कापून उडोवया. उरिल्ल्या दांतवणाचो फाल्यां उपेग करूंक जाता.”

काकासाहेबान सांगलें, “पूण सदां ताजें दांतवण मेळटा!”

बापून म्हणलें, “तें म्हाका खबर आसा, पूण आमकां तो अधिकार ना. जे मेरेन एक दांतवण पुरायपणान सुकना ते मेरेन आमी तें भायर उडोवंक फावना.”

आनी खऱ्यांनीच दांतवण सुकमेरेन गांधीजी तें वापरताले.

* *

7. पयलें काम पयलीं

एक फावट गांव सुधारण्यांक गांधीजीन सल्लो दिलो, तांणी गांव साफ करपाच्या हेतून सान्न मारण्यांचें काम करचें.

कार्यकर्त्यांनी जाप दिली, “आमी जर सान्न मारण्यांचें काम करपाक लागले जाल्यार गांवकारांचेर आमचो जो प्रभाव आसा तो ना जातलो. मागीर दुसरें कसलेंय काम करप आमचे खातीर शक्य जावपाना.”

पूण गांधीजीन तांचें कांयच आयकलेंना. ताणी सांगलें, “पयलें काम पयलीं. खंयय कोयर कचरो पडिल्लो आसत तर फटाफट तो थंयच्यान काडूंक जाय. हळशीक काडून उडोवपाखातीर म्हूर्त सोदून काडपाची गरज ना.”

गांधीजी फकत उपदेश दिवन रावले अशें न्हय. खासा ते आनी तांचे सांगाती सदां सकाळीं पासयेक वताले तेन्ना एक बालदी आनी एक खोरें घेवन वताले. रस्त्याचे कुशीक जंय खंयंय तांकां कोयर वा हळशीक दिसली की सारें करपाखातीर ती तें आश्रमांत घेवन येताले.

* *

8. पूण फकत नाकच कित्याक

एक फावट गांधीजी बारडोलीक थांबिल्ले. कोणेतरी तांच्या सांगात्यांक कळयलें की एक पर्वतावरी धिप्पाड काबुली मनीस मशिर्दीत येवन रावला. ताची हालचाल मात्शी दुबावाची आसा. तो फकत गांधीजींची वासपूस करीत आसता.

तो गांधीजींचेर हल्लो तर करपा ना ? देखून तांच्या सांगात्यांनी घराचे आशिकुशीक जें काट्यांचे सरयेचें दुरीग आशिल्लें ताचो दरवटो बंद केलो आनी ताका कुलूप लायलें. ते रातीं तो काबुली दरवट्याकडेन भोंवतना दिश्टी पडलो. ताणे भितर येवपाचोय यत्न केलो. पूण थंय राखणदार आशिल्लो म्हूण ताचो यत्न सफल जालोना.

दुसऱ्या दिसा कांय मुसलमान भावांनी येवन सांगलें, “तो काबुली पिसो दिसता. तो सांगता, हांव गांधीचें नाक कापतलों.”

हें आयकून सगले लोक आनीक भिले, पूण गांधीजींक कोणेंच कांयच सांगलें ना. ते सदांभशेन आपलें काम करीत रावले. रात जातकीर आपले सदांचे संवयेप्रमाण उगत्या मळबापोंदा न्हिदपाक गांधीजी आपल्या हांतरुणाकडेन गेले. ताणी पळयलें, आपले आशिकुशीक आनीकय कांय लोक न्हिदिल्ले आसात. तांकां अजाप जालें. ताणी विचारलें, “तुमी भायर केन्नाच न्हिदना आशिल्ले. आज कशें कितें ?”

तांणी सगल्यांनी गांधीजींक काबुलीची गजाल सांगली. आयकून गांधीजी हांसले आनी म्हणूंक लागले, “म्हाका वांचोवपी तुमी कोण ? देवान जर म्हाका अशेच तरेन मारपाचो निश्चेव केला तर ताका कोण थांबोवंक शकता ? चलात, तुमी तुमचे सदांचे सुवातेर वचून न्हिदात.”

गांधीजीन दिल्लो आदेश, ताचो कोणच उपेक्षा करूंक शकनात. ते सगले जाण गेले, पूण कोणच न्हिदलोना. तो काबुली पयल्या दिसाचे रातीवरीच आजय आयलो, पूण भितर येवंक शकलोना. सकाळ जाली. प्रार्थना बी सगलें जातकीर गांधीजी सूत कांतपाक बसले. ताणी पळयलें, काबुली परत भायर उबो रावला. एकट्यान गांधीजींक सांगलें, “बापू, पळयात, होच तो काबुली.”

गांधीजीन सांगलें, “ताका थांबोवं नाका. ताका म्हजे म्हज्यान येवं दी.”

तो गांधीजीसरीं आयलो. गांधीजीन विचारले, “तूं थंय कित्याक उबो आशिल्लो ?”

काबुलीन जाप दिली, “तुमी अहिंसेचे समर्थन करतात. म्हाका तुमचें नाक कापपाक जाय आनी त्या वेळार तुमी कितले अहिंसक रावूंक शकतात हें पळोवपाक जाय.”

गांधीजी हांसपाक लागले. ताणी विचारलें, “इतलेंच

पळोवपाचें आशिल्लें, तर फकत नाकच कित्याक, हें धड आनी ही तकली लेगीत हांव तुजेलागीं सोंपयतां. तुका जो कसलो प्रयोग करपा आसा तो कसलेंच दडपण नासतना तूं करूंक शकता.”

तो काबुली गांधीजींची तीं आपलेपणान भरिल्लीं उतरां आयकून अजाप जालो. ताणे असलो बेडर मनीस खंय पळयल्लो ? एक खीण तो तसो उबो रावलो. मागीर म्हणूंक लागलो, “म्हाका आतां खातरी जाल्या, तुमी सत्य आनी अहिंसेचे पुजारी आसात. म्हाका माफ करात.”

* *

9. सगळ्यांक कुडते जाय

एक फावट गांधीजी एक शाळा पळोवपाक गेले. त्या दिसांनी ते एक आंगोस्तर न्हेसताले. खांदार एक वालो घेताले. तांकां तसल्या त्या भेसांत पळोवन एका भुरग्यान शिक्षकाक कितें तरी विचारलें, पूण शिक्षकान ताका थांबयलो. गांधीजीन सगलें पळयल्लें. ताणी भुरग्याक विचारलें, “तुका कितें विचारपाक जाय ?”

त्या भुरग्यान विचारलें, “तुमी कुडतो कित्याक न्हेसूनात ? हांव म्हजे आईक सांगतां. ती तुमकां कुडतो शिवून दितली. तुमी न्हेसतले न्हय ?”

गांधीजीन सांगलें, “हय. न्हेसतलों. पूण हांव एकटोच ना.”

भुरग्यान विचारलें, “तर तुमकां कितले कुडते जाय ? एक, दोन. हांव आईक सांगतां. ती तुमकां दोन कुडते शिवून दितली.”

गांधीजीन जाप दिली, “दोन न्हय. म्हजीं चाळीस कोटी भाव भयणां आसात. तांकां सगल्यांक कुडते जाय. तुजी आवय चाळीस कोटी कुडते शिवूंक शकतली ?”

त्या भुरग्याक घडये कांयच समजलेंना. गांधीजी ताची फाट थापटावन गेले. पूण शिक्षकाक सगलें समजून चुकिल्लें.

* *

10. हो दिवो कोणे हाडला

सेवाग्रामांत गांधीजींचो वाढदीस मनयताले. सानवेळची प्रार्थना जातकीर गांधीजी प्रवचन करपाचे आशिल्ले. देखून आशिकुशीचे खूब लोक आयिल्ले.

गांधीजी थारायल्ल्या वेळार प्रार्थना सभेक आयले. ताणी पळयलें, तांचे फुडें तुपाचो एक दिवो जळटा. ही एक नवीच गजाल आशिल्ली. ते एक टक त्या दिव्याकडेन पळयत रावले. कितलो वेळ पळयत आशिल्ले. उपांत ताणी प्रार्थना सुरू केली. तातूंत ते मग्न जाले.

प्रार्थना सोंपली. प्रवचन सुरू जालें. सगले लोक ओगी बशिल्ले. सगले लोक, गांधीजी आपल्या वाढदिसानिमित्तान कितें सांगतात हें आयकूंक उत्सूक आशिल्ले. इतल्यान गांधीजीन विचारलें, “हो दिवो कोणे हाडला ?”

कस्तुरबा म्हज्यानच बशिल्ली, म्हणूंक लागली, “हांवें हाडला.”

गांधीजीन विचारलें, “खंयच्यान हाडला ?”

बान जाप दिली. “गांवांतल्यान हाडला. आज तुमचो वाढदीस न्हय ?”

गांधीजी थोडो वेळ कांयच उलयलेनात. ते गंभीर जाल्ले.

म्हणूंक लागले, “आज सगल्यांच्याकय वायट काम कितें जालां आसत तर बान पेटयल्लो हो तुपाचो दिवो. आज म्हजो वाढदीस, देखून हो दिवो पेटयला. आशिकुशीच्या गांवांनी लोक पोरसां लावन आपलें पोट भरतात. ते कशे जगतात तें हांव दिसपडटें पळयतां. तांकां बाबड्यांक जोंधळो वा बाजरेचे सुके रोटयेक लावपाक तेल लेगीत मेळना आनी आज हांगा म्हज्या आश्रमांत तुपाचो दिवो जळटा. गरीब बाबड्या शेतकारांच्या नशिबांत ज्यो वस्तू नात, त्यो वस्तू आमी अशे तरेन कशो वाट लावंक शकतात ?”

तांच्या आजच्या प्रवचनान सगलेकडेन खंत पसरली.

* *

11. तो कामदार खंय आसा

चम्पारण्याच्या निळाच्या लढ्यांत, गोऱ्या जमीनदार लोकांच्या अत्याचारा आड चवकशी करपाचें काम चालू आशिल्लें. गांधीजींच्या आशिकुशीक खूब लोक जमिल्ले. तातूंत एक कुश्टरोगी शेतकामती मजूरय आशिल्लो. तो पांय बोंतरांत गुठलावन त्या लोकांचे वांगडा चलतालो. ताचे घाय उगते जाल्ले आनी पांय सुजिल्ले. ताका खूब दुखतालें, पूण खबर नासलें तो कसले आत्मशक्तीच्या बळार आपलें काम करतालो! एक दीस चलतां चलतां ताच्या पांयांतली बोंतरां सुटलीं आनी सकल पडलीं. घायांतल्यान रगत व्हांवपाक लागलें आनी चलपाक त्रास जावपाक लागले. बाकीचे सगले लोक फुडें पावले. गांधीजी तर सदांच वेगान चलताले. ते सगल्यां मुखार आशिल्ले. त्या रोगी मनशाचेर कोणाचेंच लक्ष गेलें ना.

आपले थारायिल्ले सुवातेर पावतकीर सगले लोक प्रार्थना करपाक जमले तेन्ना गांधीजींक तो दिश्टी पडलोना. ताणी विचारलें, “आमचे वांगडा तो जो कामदार आशिल्लो तो खंय आसा ?”

एकट्यान सांगलें, “तो बेगीन बेगीन चलूंक शकना आशिल्लो. पुरो जातकीर तो एका झाडाच्या पोंदा बशिल्लो.”

गांधीजी ओगी रावले आनी हातांत लांपयांव घेवन ताका सोदपाक गेले. तो कामदार रामनाम म्हणीत एका झाडाच्या मुळांत बशिल्लो. गांधीजींक पळोवन ताची नुरा एकदम चकचकली. गांधीजीन विचारलें, “तुज्यान जर चलूंक जायना आशिल्लें तर म्हाका सांगूंक जाय आशिल्लें न्हय ?”

ताणी ताचे रगतान भरिल्ले पांय पळयले. कपडो पिंजून तातूंत ते बांदले. मागीर ताका आधार दीत आपल्या वांगडा हाडलो. त्या दिसा ताणी ताचे पांय बरे भाशेन धुतकरच प्रार्थनेक सुरवात केली.

* *

12. हांवय बी असल्या म्हाल्यांकडच्यान भीस कापून घेवपा ना

उबाळाचे दीस आशिल्ले. गांधीजी मगनवाडी सोडून सेवाग्राम आश्रमांत नव्यानच आयिल्ले. गोविंद नांवाचो एक हरिजन भुरगो तांची सेवा करतालो. तांच्या खावपा पिवपाची, न्हिदपा बसपाची सगली वेवस्था तोच करतालो. तो खूब खोशी आशिल्लो कारण हरिजन आसून लेगीत ताका गांधीजींची सेवा करपाची संद मेळिल्ली. एक दीस ताणे गांधीजींक सांगलें, “हांव थोड्याच वेळाखातीर वर्धा वचपाक पळयतां.”

गांधीजीन विचारलें, “कित्याक?”

गोविंदान जाप दिली, “केंस खूब वाडल्यात. थंय वचून कापूंक सोदतां.”

गांधीजीन विचारलें, “सेगांवांत म्हाले नात?”

“आसात, पूण ते सगले वयले जातीच्या हिंदूंचे.”

“तर कितें ते तुजी भीस कापिनात?”

गोविंदान सांगलें, “ना. ते हरिजनांचे केंस कापिनात. वयले जातीच्या बाकीच्या हिंदूंवरी तेय आमचो तिरस्कार करतात.”

गांधीजीन विचारलें, “तर कितें वर्धाचे वयले जातीचे म्हाले हरिजनांची भीस कापतात?”

गोविंदान आडखळत जाप दिली, “ना. जात सांगतकीर तेय बी कापिनात.”

“तर तूं जात लिपोवन भीस कापून घेतलो ?”

“ना बापूजी. जात लिपोवन हांव म्हजो धर्म बुडोवंक सोदिना.”

“तर वर्ध्याक वचून तूं कितें करतलो ? तुजी भीस कोण कापतलो ?”

गोविंदान सांगलें, “बापूजी, थंय एक दोन हरिजन म्हाले आसात. ते मोठ्या मोगान म्हजी भीस कापतात.”

गांधीजी गंभीर जाले. ताणी सांगलें, “बरें आसा, तूं वच. पूण जर सेगांवांतले वयले जातींतले म्हाले तुजी भीस कापिनात जाल्यार हांवय म्हजी भीस तांचेकडच्यान कापून घेवपा ना.”

ताचे उप्रांत गांधीजीन केंस कापपाची कातर बी मागयली आनी आश्रमवासियांचे मजतीन आपली भीस कापूंक लागले.

* *

13. काम केलेबगर खावप म्हळ्यार पातक

एक फावट अवधेश नांवाचो एक तरनाटो वर्ध्याक गांधीजींच्या आश्रमांत आयलो. म्हणूंक लागलो, 'हांव हांगा दोन तीन दीस रावन सगलें पळोवंक सोदतां. बापूजीकय मेळपाची म्हजी इत्सा आसा. म्हजेकडेन खावपाक पिवपाक कांय ना. हांव हांगाच जेवतलों.'

गांधीजीन ताका आपले म्हज्यान आपयलो. ताणी ताका विचारलें, "तूं खंय रावता आनी खंयच्यान आयला ?"

अवधेशान जाप दिली, "हांव बलिया जिल्ल्यांतलो. हांव कराचीक काँग्रेस अधिवेशनाक गेल्लों. म्हजेकडेन पैसो नाशिल्लो. तेखातीर हावें केन्ना तिकेटीबगर गाडयेंतल्यान प्रवास केला, तर केन्ना पांयांनीच मागून खावन वाट धरल्या. अशे तरेन यात्रा करीत हांव हांगा आयलां."

हें आयकून गांधीजी गंभीर जाले. ताणी सांगलें, "तुजे सारक्या तरनाट्याक अशें करप सोबना. जर तुजेकडेन पयशे नाशिल्ले तर काँग्रेस अधिवेशनाक वचपाची कितें गरज आशिल्ली ? ताणे कितें फायदो जालो ? काम केलेबगर खावप आनी तिकेट नासतना गाडयेन प्रवास करप हें चोरी केल्लेभाशेन आनी चोरी करप हें पातक. हांगाय बी तुका काम केलेबगर कांयच खावंक मेळपाना."

अवधेश दिसपाक उत्साही आनी तेजस्वी दिसतालो. काँग्रेसीचो कार्यकर्तोय आशिल्लो. ताणें सांगलें, “तुमी म्हाका काम दियात. हांव कसलेंय काम करपाक तयार आसां.”

गांधीजीन येवजिलें, ह्या तरणाट्याक काम मेळूंकच जाय आनी कामाच्या बदला जेवणखाण मेळूंक जाय. समाज आनी राज्य दोगांयचीय ही जापसालदारकी आसा. सद्याचें राज्य परकी खरें पूण समाज तर आपलो आसा. समाजान खरें म्हणल्यार हाचेर नदर दवरूंक जाय आशिल्ली, पूण म्हजे सरीं येवन जो कोणय काम मागता ताका हांव ‘ना’ म्हणूंक शकना. ताणी त्या तरणाट्याक सांगलें. “बरें अवधेश, तूं हांगा काम कर. हांव तुका जेवपाक खावपाक दितलों. जेन्ना तुजेकडेन भाडें दिवपाइतले पयशे जातले तेन्ना तूं तुज्या घरा चल.”

अवधेशान गांधीजींचो सल्लो मानलो आनी तो थंय रावून काम करपाक लागलो.

* *

14. असलो मनीस कसल्या कामाचो

एक फावट गांधीजी देहराडुनांत बायलांचे सभेंत भाशण करताले. थंय तांकां एक थैली भेट म्हूण दिली. भाशण जाले उप्रांत ताणी सांगलें, “हांव दागिने लेगीत व्हरपाक शकतां. दरिद्री नारायणाखातीर मुदयो व्हरपाक शकतां, कांकणांय व्हरपाक शकतां. हीं दिवपाक घरच्या दादल्यांक विचारपाची गरज ना. कारण तें स्त्री धन. ते खातीर वेळ कित्याक ? तुमच्यानीय तुमच्यो थोड्यो थोड्यो वस्ती म्हाका दिवंक जातात. तुमी म्हजे म्हऱ्यांत येवपाची गरज ना. हांवच तुमचे सरीं येवन व्हरतलों.”

त्या दिसा गांधीजींक खूब कितें मेळ्ळें, इतलें की तांच्यान सांबाळूंक जायना जालें. खूब कितें हांगा थंय पडलें. देखून सभेसाकून परत येतना ताणी महावीर त्यागीक सांगलें, “तुजे सामकार जमीन सारकी झाडून पयशे आनी वस्ती एकठांय कर, कितें !”

हें सांगून ते गेले. त्यागीन सगल्या पयलीं माटोव देंवयलो. मागीर दोडिल्ल्यो पिनिल्ल्यो नोटी, दोन आणे, आठ आण्यांचीं नाणीं, धाकटे धाकटे दागिने - नथ, कानांतलीं, पांयांतलीं, काकणां जें कितें हांगा थंय पडिल्लें सगलें पुंजायलें आनी गांधीजीसरीं पावयलें.

रातची प्रार्थना सोंपतकीर गांधीजीन त्यागीक आपयलो. त्यागीक खूब खोस जाली. गांधीजीन शाबासकी दिवपाक आपयला अशें ताका दिसलें. पूण पावतकच गांधीजीन विचारलें, “हावें सांगिल्लें, तुजे सामकार सगलें सारकें झाडून घेवन पैसो एकठांय कर म्हूण. अशें दिसतां हें काम तुवें दुसऱ्या कोणाचेर सोंपयलें आसूंक जाय. कारण सगल्यो वस्तू हांगा पावूंक ना.”

त्यागीन सांगलें, “ना बापूजी, हावें स्वता उबो रावन सगलो माटोव झाडून घेतला.”

गांधीजीन कडक आवाजांत सांगलें, “अशें म्हण नाका. म्हजो तुजेर विश्वास ना. तुवें स्वता पळोवंना. असलो मनीस कसल्या कामाचो जो आपली जापसालदारकी दुसऱ्याचेर उडयता. तुवें स्वता पळोवंक जाय आशिल्लें. हावें तर सगलें तुज्या भरवंशाचेर सोडून दिल्लें.”

त्यागी भिलो. म्हणूंक लागलो, “बापू, तुमकां कोणें सांगलें हांव थंय नाशिल्लो म्हूण ?”

गांधीजीन एक कानांतलें काडून त्यागीक दाखयलें आनी सांगलें, “हें कानांतलें सांगता तूं थंय नाशिल्लो. कोणूय बायल एक कानांतलें म्हाका दितली आनी दुसरें आपलेकडेन दवरतली अशें जावं येता ? हांतलें दुसरें कानांतलें खंय आसा? दोळे

उगडून पळयल्लें तर दिश्टी पडटलें आशिल्लें. जो भौसाच्या पयशांकडेन बेपर्वाय करता, तो भरवंशाचो मनीस आसूंक शकना. म्हजेकडेन कांय म्हजो असो दुडू ना. हांव हें लुसकान खंयच्यान भरतलों ? जोमेरेन तें दुसरें कानांतलें मेळना तोमेरेन थंय वचून झाडत राव. चल.”

रात जाली. अपमानीत जावन त्यागी माटवाकडेन पावलो. पेट्रोमास मागयले. बॅटरी दिवे घेतले. कांय इश्टांक वांगडा व्हेले. शेंदऱ्यो, जमखणां सगलें परत झाडलें. सान्न मारली. सुदैवान, तें दुसरें कानांतलें थंय मेळ्ळें. ते भायर आनीक नोटी, रुपये, पयशे, मुदयो, रुप्याचीं कानांतली बी मेळ्ळीं. उण्यात उणें अडेचशें रुपयांचें तरी तें सामान आसतलें.

गांधीजींची नदर खर आशिल्ली.

* *

15. जंय मोग थंय

येरवडा बंदखणींत आसतना गांधीजींक गोविंद राघव हाणी एक चीट धाडिल्ली. तातूंत ताणी एका विशपाची एक ल्हानशी काणी बरयल्ली. एक विशप एका दोंगराचेर चडटालो. तेन्नाच एक स वर्सांची चलीय बी आपल्या दोन वर्सांच्या भावाक आपले हाण्डीर बसोवन चडटाली आनी ती जाम जाल्ली.

हें पळोवन विशपान म्हणलें, “आगो, हो भुरगो तुजेखातीर खूब जड आसा.”

ते चलयेन सट् करून जाप दिली, “इल्लो पसून जड ना. तो म्हजो भाव.”

ही काणी वाचून गांधीजीन गोविंद राघवाक बरयलें, “तुमी प्रेमभावान बरयल्ली चीट मेळ्ळी. कितलो म्हान विचार ! ‘तो जड ना, तो म्हजो भाव.’ जडांतली जड वस्तू पसून पांखांवरी ल्हव जाता, जेन्ना तिचेफाटल्यान मोग आसता, आपलेपण आसता.”

* *

16. हेंच तें पवित्र दान

खादी प्रचाराचे भोंवडेवेळार दक्षिण भारतांतल्यान गांधीजी ओरिसाक गेल्ले. भोंवता भोंवता ते इटामटी नांवाच्या एका गांवांत पावले. थंय तांची एक सभा जाली आनी ताचे उप्रांत, जशें सदांच घडटालें तशें, सगले लोक पयशे आनी भेटी घेवन आयले.

हरशीं, वचत थंय लोकांनी रुपये, पयशे आनी दागिने बी दिल्ले. पूण हांगा एक भलतेंच दृश्य पळोवंक मेळ्ळें. हांगा कोणे दुदी हाडिल्ले, कोणे वायंगीं हाडिल्लीं तर कोणे दुसरी शाकभाजी हाडिल्ली. कांय गरीब लोकांनी गांठी उगडून उगडून कांय पयशे दिले. काकासाहेब कालेलकर हांगा थंय भोवन भोवन पयशे एकठांय करताले. तांचेर जमिल्ले कळमेन तांचे हात पांचवे जाल्ले. ताणी आपले हात बापूक दाखयले. गांधीजी कांयच उलोवंक शकलेनात, कारण तांचे काळीज भरून आयिल्लें. ताणी त्या खिणाक कांयच सांगलेंना. त्या देखाव्यान अशें दिसतालें, सगले मोने जाल्यात.

दुसऱ्या दिसा सकाळीं दोगय जाण, गांधीजी आनी काकासाहेब, भोंवपाक म्हूण भायर सरले. रस्तो सोडलो आनी दोगय शेतांतल्यान वचपाक लागले. त्याच वेळार गांधीजीन गंभीर जावन म्हणलें, “कितलें दळदीर आनी गरिबी आसा हांगा.

ह्या लोकांखातीर कितें करूंक जाता ? अशें दिसता, मरण लागीं येतलें तेन्ना हांगा येवन ह्या लोकांमदीं रावन मरचें म्हणटकच त्या वेळार म्हाका मेळपाक जे लोक हांगा येतले, तांकां ह्या लोकांची काकुळटेची दशा तरी दिसतली ! तेन्ना कोणाचें तरी काळीज रडटलें आनी तो हांची सेवा करपाक हांगा येवन रावतलो.”

असलें काकुळटेचें दृश्य आनीक खंय चुकून पळोवंक मेळत? पूण जेन्ना ते चारबटिया गांवांत पावले तेन्ना एकदम स्तब्ध जाले. सभेक खूब उणो लोक आयिल्लो. जे कोण आयिल्ले तांच्या कोणाच्याच तोंडार चैतन्य नाशिल्लें. जशें कितें मरण येना म्हूण जिते आशिल्ले !

गांधीजीन हांगा पसून पैशांचें मागणें केलें. त्या लोकांनी कितें ना कितें दिलें. तेच लेप आयिल्ले पयशे. काकासाहेबाचे हात परत पांचवे जाले. ह्या लोकांनी रुपये केन्ना पळोवंक नाशिल्ले. तांब्याचे पयशे हें तांचेखातीर मोठें धन आशिल्लें. तांकां जेन्ना केन्नाय पयशे मेळटाले तेन्ना ते पयशे मोडपाक तांकां हिंमत जायना आशिल्ली. ते पयशे ते लुगटांत बांदून दवरताले वा जमनींत पुरून दवरताले देखून तांकां लेप येतालो. काकासाहेबान विचारलें, “ह्या लोकांकडच्यान पयशे घेवन कितें करपाचें ?”

गांधीजीन सांगलें, “हें एक पवित्र दान. आमचेखातीर ही एक दिक्षा. हाणें ह्या निराश लोकांच्या काळजांत आशेचो कोंब उदेला. हो पैसो तेच आशेचो प्रतीक आसा. तांच्यांत आतां विश्वास निर्माण जाला, एक दीस तांचोय उध्दार जातलो.”

* *

17. हाकाच म्हणटात कुड्डो मोग

त्या दिसांनी गांधीजी बिहारांत काम करताले. अचकीत व्हायसरॉयान तांकां आपोवणें धाडलें. व्हायसरॉयान विनंती केली, ताणी विमानान येवचें. गांधीजीन सांगलें, “विमानान भारतांतले कोट्यांनी गरीब लोक भोंवंक शकनात, तातूंत हांव कसो बसूं?”

ताणी रेलगाडयेच्या तिसऱ्या वर्गानच वचपाचें थारायलें. मनूक आपोवन ताणी सांगलें. म्हजेवांगडा फकत तुकाच वचपाचें आसा. सामान कमीत कमी घेवपाचें आनी तिसऱ्या वर्गाचो ल्हानांतलो ल्हान डबो पळोवपाचो.

मनून सामान कमीत कमी घेतलें, पूण थारायल्ल्या डब्याचे दोन भाग आशिल्ले. एका भागांत सामान दवरलें आनी दुसऱ्यांत गांधीजींची न्हिदपाची बसपाची वेवस्था केली. अशें करतना मनूच्या मनांत गांधीजींक आराम मेळचो इतलेंच आशिल्लें. दरेक रेल्वे थाण्यार गर्दी आसतली. मागीर हरिजनांखातीर पैसो एकठांय करपाक जाय. रांदपाचेंय काम जर तेच कुडींत आसत तर तांकां एक खीण लेगीत आराम करपाक मेळपाना. अशे तरेन मनून विचार केलो.

पटनाच्यान गाडी साडे णवांक सुटली. उबाळाचे दीस. त्या दिसांनी गांधीजी धा वरांचेर जेवण करताले. जेवणाची तयारी करतकीर मनू तांचे सरिं आयली. ते कितें तरी बरयताले. तिका पळोवन ताणी विचारलें, “खंय आशिल्लें ?”

मनून सांगलें, “त्या दुसऱ्या भागांत जेवण तयार करतालें.”

गांधीजीन म्हणलें, “जनेलांतल्यान मातूशी तकली भायर काडून पळय.”

मनून भायर पळयलें. कितले लोक दारार हुमकळताले. ताचे तकलेंत वीज पेटली. गांधीजीन ताका गोड गोड तापयलें आनी सांगलें, “ते दुसरे कुडीविशीं तूं सांगतालें ...”

मनून सांगलें, “हय. हावें धरलें, सगलें काम जर हेच कुडींत करत तर तुमकां त्रास जातले.”

गांधीजीन म्हणलें, “कितलें धील कारण ! हाकाच कुड्डो मोग म्हण्टात. तुवें फकत दुसरी एक कूड मागली. तुवें जर व्हडली एक कूड मागिल्ली तरय ती मेळटली आशिल्ली. पूण तुका तें सोबतलें आशिल्लें ? ही तुवें जी दुसरी ल्हान कूड मागल्या ती व्हडली कूड मागपावरी जाली.”

गांधीजी उलयत आशिल्ले आनी मनूच्या दोळ्यांतल्यान दुकां व्हांवत आशिल्लीं. ताणी सांगलें, “तुका जर हांव सांगतां तें समजता तर तुज्या दोळ्यांतल्यान दुकां येवपाक जायनात. चल तें सगलें सामान हे कुडींत हाड. गाडी जेन्ना थांबतली तेन्ना थाण्याच्या अधिकाऱ्याक आपय.”

मनून रोखडेंच तशें केलें. तिच्यात मनांत धुगधुग जाल्लो. कोणाक खबर गांधीजी आता कितें करतले ! म्हजे चुकीखातीर घडये ते उपास करतीत !

हें येवजितां येवजितां रेल्वे थाणें आयलें. थाण्याचो अधिकारीय आयलो. गांधीजीन ताका सांगलें, “ही चली म्हजी नात. पूण आजून म्हाका सारकी समजूक ना. देखून दोन कुडी घेतल्यो. हो दोश तिचो न्हय, म्हजो. म्हज्याच शिकोवपांत कितें तरी कमी आसा. आतां आमी दुसरी कूड रिती केल्या. जे लोक भायर हुमकळतात, तांकां भितर बसय. तेन्नाच म्हजी पिडा उणी जातली.”

त्या अधिकाऱ्यान गांधीजींक कितलें समजायलें, विनंती केली पूण ते कशेच आयकना जाले. निमाणें त्या अधिकाऱ्यान सांगलें, “हांव तांचेखातीर दुसरो डबो लायतां.”

गांधीजीन सांगलें, “हय. दुसरो डबो लायच पूण ह्याय डब्यांत तांकां बसूं दी. जे वस्तूची गरज ना ताचो उपेग करपांत हिंसा आसा. तूं सुविधाचो दुरुपयोग करून घेवपाक पळयता. ते चलयेची वाट लावपाक पळयता.”

बाबडो अधिकारी ! लजेन ताची मान बागवली. ताका गांधीजींचे सांगणें आयकुचें पडलें.

* *

18. देश भुकेर आनी तुमी मिठाय वांटतात

दिल्लीचे भंगी वसतींतली ही घडणूक. देश अजून पुराय तरेन स्वतंत्र जावंक नाशिल्लो. तरय केंद्रांत अस्थायी राष्ट्रीय सरकार स्थापन जाल्लें. इतले मजगतीं 22 सप्टेंबराचो दीस आयलो. भारतीय तिथीप्रमाण त्या दिसा गांधीजींचो जल्मदीस.

राष्ट्रीय सरकार घडटकीर हो तांचो पयलो वाढदीस आशिल्लो. देखून कॅम्पांत रावतल्यांक हो दीस मनोवपाची खूब मोटी उमेद आशिल्ली. चरख्याचो वर्ग तर चालूच आशिल्लो; एका प्रदर्शनाचेंय आयोजन केल्लें. थंय मोठ्या प्रमाणांत सूत कांतप दवरिल्लें. गांधीजी आनी दुसरे फुडारी तातूंत वांटो घेवपाचे आशिल्ले. कार्यावळ पुराय दीस आशिल्ली आनी तिचो आरंभ सकाळीं बाबू राजेंद्र प्रसाद बावटो उबोवन करपाचे आशिल्ले.

उप्रांत अशें थारायलें. आपवावुरप्यांक आनी भंगी वसतींत रावतल्या भुरग्यांक थोडी थोडी सुकी मिठाय आनी एक एक फळ प्रसाद म्हूण वाटप ! ताका धरून सगले जिनस हाडप जालें. त्या दिसाचे पुराय कार्यावळीची रुपरेशा गांधीजींक खबर आशिल्ली, पूण प्रसाद वांटपाची गजाल किरकोळ समजून कोणेच तांकां सांगूंक नाशिल्ली.

आपल्या वाडदिसाच्या त्या दिसा गांधीजी सदांभशेन सकाळीं

उठले आनी चलपाक गेले. त्या वेळार कोणे तरी तांकां सांगलें,
 “आज बावटो उबयतकीर राजेंद्रबाबू तुमच्या वाडदिसा निमतान
 मिठाय वांटतले.”

हें आयकून गांधीजींक खूब दुःख जालें. इतले दुःखी घडये
 हाचे पयलीं ते केन्नाच जावूंक नाशिल्ले. कृष्ण नायर आनी
 बृजकृष्ण चांदी तांचे वांगडा आशिल्ले. कशेय तरेन ताणी राग
 आवरलो आनी म्हणलें, “देशांत दुकळ पडला. लोक भुकेन
 वळवळटात. खावपाक अन्नधान्य मेळना आनी तुमी मिठाय
 वांटतले? म्हजेसरीं रावन कितें तुमी हेंच शिकल्यात? पयलींच
 म्हज्या काळजांत उजो धगधगता. तुमचें हें काम ताका आनीक
 भगभगायतलें. म्हाका आतां येवजूंक जाय, हांव कितें
 करूं ?”

गांधीजी गंभीर जावन म्हणूंक लागले, “अशे तरेन हांव
 125 वर्सां कसो जगूंक शकतां ? म्हज्यांत आजून पुराय
 अनासक्ती उपजिल्ली ना, देखून आज ही म्हजेर पाळी आयल्या.
 नाजाल्यार हे घडणुकेचो म्हजेर इतलो प्रभाव कित्याक ? तुमी
 हरिजनांचीय सेवा करिनात, आपवावुरप्यांचीय करिनात. तुमी
 तांका चिमूटभर नग दिवंक हरिजन भिकारी न्हय. ही अहिंसाय
 बी न्हय. तुमी म्हजो दीस वाट लावन उडयलो.”

* *

जिविताचें संगीत*

जिवितान फर्मायलां ताचेपरस घडये चड संगीत आमी वेंगावन बसल्यात, असो म्हाका दुबाव येता. जिविताचें संगीत आवाजाच्या संगितांत शेणून वचपाचें संकश्ट उप्रासलां. चलपांत संगीत कित्याक नाका ? 'मार्च' करतना वा दर अेके करणेंत संगीत कित्याक नाका ?

म्हाका दिसता, आमच्या भुरग्यांक चलचें कशें तें कळूंक जायच. 'मार्च' कसो करचो, बसचें कशें, खावचें कशें..... थोडे भितर सांगचें जाल्यार, जिवितांतली दर अेक करणी कशी करची तें कळूंक जाय.

संगिताची म्हजी ही कल्पना.

— महात्मा गांधी

*Last Phase by Pyarelal, Part I, page 160
(3rd week, December 1945.)

Rs. 20/-